

Korte inhoudsopgave interview:

Het interview bestaat uit twee geluidsfragmenten, het eerste deel beslaat ruim 80 minuten, het tweede deel ruim 2 minuten.

Eerste deel:

0-20.05 Achtergrond ouders en buurt [omgeving Hansenstraat].

20.05-30.17 Tweede Wereldoorlog.

30.17- 44.46 Werk [op de bouw als elektromonteur].

44.46 – 1.06.42 Buurt, veemarkt en slachthuis.

1.06.42 – 1.21.41 Woonomstandigheden, vrije tijd, vakbond, diensttijd.

Tweede deel:

0 – 2.17 Winkels en religie

Transcriptie interview met Arie Stikkelorum, 9 mei 2018

I-1: Het is vandaag 9 mei en uw naam is?

G: Stikkelorum.

I-1: En u bent geboren?

G: 5 oktober 1934.

I-1: En u woont nu in de?

G: Hansenstraat 25. Ik ben geboren in de Hansenstraat en ik woon daar nog steeds.

I-1: Welk nummer bent u geboren?

G: Dat weet ik niet, op de hoek van de Musschenbroekstraat.

I-1: Daar hebben we een foto van gemaakt.

G: [Wijst huis op de foto] Daar op het hoekje. Ik werd Arie van boven genoemd, als ik daar boodschappen ging doen.

I-1: Want daaronder was een winkel?

G: Een kruidenierswinkel.

I-1: Kunt u wat vertellen over uw ouders?

G: Mijn moeder komt uit Zwammerdam. Mijn vader komt uit Leiden, die is geboren in de Ververshof, dat was een zijhof van de Bouwelouwensteeg [nr. 35]. De Bouwelouwensteeg is nu de Druckerstraat. Mijn vader is op zijn elfde jaar gaan werken bij de heer Koekoek [Couvée], op de [Lange] Mare [nr. 26], oliehandel [de "Koekop"] en daar heeft hij tot zijn 50^e gewerkt en toen is hij naar de AKB [Algemeen Kantoormachine Bedrijf] gegaan op de Lammermarkt [nr. 46], die maakte rollen voor typemachines en daar is hij gepensioneerd. Hij had ook een volkstuin waar [I-2] nu woont, daarachter waar nu nog Ons Buiten is, maar de volkstuinten liepen vanaf de Gooimeerlaan tot aan de IJsselmeerlaan, want de IJsselmeerlaan doorkruist ook de volkstuinten. De Gooimeerlaan is ook van de volkstuinten afgepakt. Want vroeger liep hij van de Maresingel langs het Zwarte Pad, noemen wij dat, dat was een spoorlijn van de SLF, Stedelijke Licht Fabriek. Of 'steeds langzamer fietsen', noemden wij dat. Maar daar liep een spoorlijn; die bracht dan 's winters, als de singels dicht lagen, cokes voor de gasfabriek. Want de gasfabriek, waar nu Stadsbouwhuis is, was vroeger de gasfabriek, die gas maakte. Daar liepen we langs het Zwarte Pad en die liep door tot aan de molen die er nu nog staat. Halverwege ongeveer bij de brug, voor de brug nog, daar was de ingang voor de

volkstuinten. Wat nu Gamma is of Groenoord, dat waren allemaal voetbalvelden, na de oorlog.

I-1: Dat was dus allemaal nog voor de Willem de Zwijgerlaan?

G: Want de Willem de Zwijgerlaan, dat zand waar die flats staan, die hoven, dat zand was voor de oorlog gestort, van het Papagaaienbolwerk [Papegaaisbolwerk] afgegraven, waar nu de Nuon op staat, waar ze een feestterrein van willen maken. Die werd afgegraven, want dat was een begraafplaats en dan werd er per spoortje door de Marnixstraat, kiepwagens met een dieseltje ervoor, naar de zanderij gebracht. Toen kwam de oorlog en toen hebben de Duitsers daar ook gezeten met tanks en artillerie. Na de oorlog is dat weer bijgevuld met zand vanuit de duinen. Dat kwam met tjalken, boten aan in de Haarlemmertrekvaart en daar stonden drie trechters en daar reden dan auto's en die vulden al die gaten weer op en om de Willem de Zwijgerlaan aan te leggen. Vroeger, als je de Willem de Zwijgerlaan afrijdt tot aan de Zijlbrug, daar reed vroeger een treintje naar de Kooi. Die oude brug was vernield en hebben ze hersteld en daar ging de Willem de Zwijgerlaan over. Vroeger was dat een spoorlijn naar Hoofddorp, vanuit De Kooi, daar had je het station. Want als je goed kijkt bij de Haven, ik bedoel de Zijlpoort, dan zie je nog een stootblok. Zo ver reden de treinen en daar was het station; dan kon je naar Hoofddorp.

I-1: Nog even terug naar uw ouders, hoe groot was het gezin? [Jacobus Stikkelorum, geb. 30-9-1908 als zoon van Jacobus Stikkelorum en Susanna Noest, overl. Leiden 16-6-1996, trouwde Leiden 23-9-1931 Neeltje van der Zaan, geb. Zwammerdam 26-9-1910 als dochter van Arie van der Zaan en Haagje Verweij, overl. Leiden 16-6-1996]

G: Zeven kinderen, twee jongens en vijf meiden.

I-1: Wat voor geloof?

G: Gedoopte heidenen, noemden we het. Hervormd gedoopt.

I-1: Maar u deed er niets aan?

G: Nee. Ik zeg altijd: ik ben een gedoopte heiden.

I-1: Speelden uw grootouders nog een rol?

G: Ja, mijn vaders ouders woonden dan ook in de Bouwelouwensteeg [35] en die zijn later verhuisd naar de Langestraat [59]. En van mijn moeder zijn weggebombardeerd uit Rotterdam en die zijn later gaan wonen op de Herengracht [106]. Die hebben een tijdje bij ons ingewoond, maar toen kwam die woning vrij.

I-1: Die zijn weggebombardeerd in Rotterdam, maar waarom zijn ze hier naartoe gekomen?

G: Omdat hun dochter hier woonde. Maar ze hadden nog een dochter in Rotterdam, maar die is ook weggebombardeerd, die kwam later ook in een noodwoning terecht.

I-1: Wat waren de beroepen van uw grootouders?

G: Mijn ene opa [Jacobus Stikkelorum, geb. 30-12-1869 Leiden, zoon van Willem Stikkelorum en Maria Catharina Wiggers, overl. 25-1-1954 Leiden] was eerst zoutzieder. Vroeger werd zeewater aangebracht in een ton naar de Zoutkeet aan de Oude Singel. Dan werd het warm gemaakt en dan moest hij roeren, opdat het niet klontte. En later is hij opperman geworden in de bouwerij. En mijn andere opa [Arie van der Zaan, geb. Wilnis 8-7-1883, zoon van Willem van der Zaan en Neeltje Kostman, overl. Leiden 1-4-1950] die was boerenknecht en later maaide hij hier de voetbalvelden toen hij in Leiden woonde. Hij ging met een zeis al die voetbalvelden maaien, dat deed hij met de zeis in een dag tijd. En dan werkte hij zogenaamd halve dagen van 's ochtends vier tot 's middags vier, dat noemde hij een halve dag werk.

I-1: Zijn baan was het maaien van voetbalvelden?

G: Voor de gemeente deed hij dat allemaal. Tenminste, dat heeft hij nooit gezegd, maar we wisten dat hij maaide. Kom maar niet in de buurt van zijn zeis, want dan waren je benen eraf, zo scherp was die.

I-1: Maar wat zei u nou: “niet gezegd”?

G: We hebben het er nooit over gehad vroeger, bij wie hij werkte.

I-1: U denkt dat het de gemeente is.

G: Ik denk dat het de gemeente is. Hij nam ze aan, geloof ik, van de gemeente, die voetbalvelden, wat ik wel eens gehoord heb. Maar we praatten er nooit zo over. Want ik was zes toen de oorlog uitbrak.

I-1: Waren uw ouders nog politiek actief of in het verenigingsleven?

G: Nee, mijn vader was wel bij de BB in de oorlog en na de oorlog. Ja, dan zat hij onder bij de Hema te wachten tot er wat gebeurde, een soort BB was dat toen al. Ondergronds dus.

I-1: Want hij was toen al weer een stukje ouder natuurlijk?

G: Ja, hij is in 1908 geboren. Hij was toen in de 40, ja, ongeveer.

I-1: Maar hij is niet in de oorlog in actie hoeven komen?

G: Nee, nee. Alleen hij ging er voor ons op uit, zorgen dat hij eten kreeg, helemaal naar Lisse fietsen.

I-1: Over de oorlog komen we nog op terug. U bent geboren in?

G: 5 oktober 1934.

I-1: Dus u was zes toen de oorlog uitbrak.

G: Maar ik mocht niet naar de grote school, dat noemden we de grote school, omdat ik te laat jarig was. Want dan moest je per se 1 september zes wezen, want anders mocht je niet naar school. Ik ging met mijn zevende jaar naar school, een jaar later omdat ik te laat jarig was. En ik heb voor die tijd op de kleuterschool gezeten, de Beatrixschool op de Herensingel. Daar zijn nu appartementen, naast wasserij ‘De Arend’. Ik weet niet of u die nog gekend hebt.

I-1: En hoe was het hier in de buurt, want u heeft hier uw hele leven gewoond?

G: Er woonden hier vooral middenstanders. Toen is er een periode geweest dat er veel Marokkanen en Turken kwamen en werden de huizen erg uitgeleefd. Maar dat is later weer bijgetrokken.

I-1: Wat is het, huur of koop?

G: De meeste zijn koop.

I-1: Was dat vroeger ook zo?

G: Ik dacht het niet; wij hebben hem ook gehuurd. Want de huisbaas van ons had drie huizen; twee verkocht hij er leeg. En toen zei hij: “Ik wil de derde ook kwijt”, en toen kon ik hem heel goedkoop kopen, 40 jaar geleden.

I-1: Dat is dus ongeveer 1978. Een tijd dat het goed ging met de huizenprijzen.

G: Nou, ik heb hem heel goedkoop gekocht. Een nadeel was, we zaten met zijn drieën op één watermeter. Er waren toen nog strenge winters en toen de buurvrouw, ze was oud, die draaide ’s avonds om zeven uur de waterkraan al dicht. Dan zaten wij ook zonder water. We hadden geen douche natuurlijk.

I-1: Dat is allemaal later gekomen. En het was dus een middenstandsbuurt hier?

G: Een beetje wel ja; hier woonde een trambestuurder en allemaal van die kantoorbanen.

I-1: Het was dus toen vooral particuliere verhuur, geen woningbouwverenigingen?

G: Nee, die waren hier niet. Onze huisbaas had drie woningen. En die drie andere waren dan weer van een ander.

I-1: Werd er door kinderen veel gespeeld op straat?

G: Ik heb weinig gespeeld, omdat ik toen eerst zes en later een jaar of tien was. Ik heb weinig school gehad. De eerste drie jaar zeker niet, want toen ik aan de beurt was voor school zaten de Duitsers in de scholen. In de vierde klas ging ik alleen maar om eten te halen, kreeg je een potje, moest je op school opeten. De vijfde en zesde klas heb ik dan een beetje doorlopen, meer niet. Na de lagere school ben ik naar de Ambachtsschool gegaan op de Haagweg. Daar werd je dan zogenaamd gekeurd waar je goed voor was. Maar waar de grootste vraag naar was, werd je goedgekeurd voor. Toen ik naar de vakschool ging waren er veel bankwerkers nodig; nou, dan werd iedereen bankwerker. Maar dat heb ik niet lang gedaan. Bankwerker ben ik niet geweest, want ik ben toen ik 14 jaar was ben ik gaan werken. Moest ik nog een vergunning halen op de Sociale Dienst, dat ik mocht gaan werken.

I-1: Kreeg je die makkelijk?

G: Nou ja, ik heb hem gekregen, hoe dat allemaal precies gegaan is... Ben ik naar de Zilverfabriek gegaan en daar heb ik een jaar gewerkt. Maar dat beviel me niet, de hele dag binnenzitten.

I-1: Wat voor werk was dat?

G: Messenheften slijpen. Dat waren twee mesheften en die werden dan vlakgeschuurd en dan werd er soldeer tussen gelegd en dan ging het de oven in en dan moesten die twee heften aan elkaar smelten. Maar elke keer je vingertoppen verbranden op de schuurmachines. Toen ben ik elektromonteur geworden bij een firma, als leerling.

I-1: Nog even terug, want we gaan nu wel heel snel. In de straat, daar was het?

G: Je kon er nog wel spelen 's avonds, want er waren geen auto's. Touwspringen en dat zulk soort dingen.

I-1: Was er een clubhuis, waar u hier naartoe ging?

G: Nee, dat was er niet; later is er wel een clubhuis gekomen.

I-1: Ja, ja, in die tijd was die er dus niet. En waren er veel winkels in de straat?

G: Ja, groenteboer, twee kruideniers of in de wijk waren drie kruideniers, een groenteboer, drie bakkers, manufactuurwinkels, twee melkboeren en dan kwamen ze nog langs uit de andere wijken, melkboeren en ook bakkers. En ten slotte werd dat gesaneerd, dat je hier één melkboer kreeg. Als je verhuisde kwamen er wel drie, vier melkboeren of bakkers naar je toe om te vragen of je klant wou worden. Ze kwamen uit de Koningstraat, melkboeren, bakkers; er kwam een bakker helemaal uit de Groenesteeg. Ja, daar had mijn moeder vroeger contact mee gehad, en die kwam uit de Groenesteeg naar ons toe.

I-1: En kappers, waren die er ook?

G: Twee kappers; een was je altijd bang dat je oren eraf waren. Die kon heel slecht zien. En op de Haarlemmertrekvaart had je ook een kapper en daarnaast heb je dat erkertje op de Haarlemmertrekvaart, ik weet niet of je dat ..., daar was een fietsenmaker. En op de hoek van de Maresingel was een slager, naast Zwetsloot, en hier aan de overkant was een tuinkwekerij met een bloemenwinkel aan de Haarlemmerweg. Dat pleintje was een tuinkwekerij.

I-1: Waar nu huizen staan tegenwoordig?

G: Nou, die oude huizen stonden er al. Deze zijn later, die waren al gebouwd voor ik hier woonde. Dat hoorde vroeger bij de tuinderij. Maar daar achter dat speelplaatsje was de echte tuinderij. Want hier die poort was de achteruitgang, want dan kwam de boer en gooide er zijn mest neer en dan werd het zo naar binnen gekruid. Maar de kolk was dan ook verstopt.

I-1: En tot hoe lang heeft die tuinderij er dan gezeten?

G: Nou, heel lang, wel een jaar of 60, Mulder, tot een jaar of 60, 1960.

I-1: En dan had hij aan de andere kant een bloemenwinkel?

G: Mulder, als we dan brutaal waren dan gingen we als de poort open is, door de tuinderij zo naar de winkel om bloemen te halen. Daarnaast had je nog een bakker, die had ook een achteruitgang in de Hansenstraat. Als het dan hard regende dan liepen we niet om, gingen we ook door ..., moest je door hun keuken heen om in de winkel te komen. Dat werd allemaal goedgekeurd.

I-1: Was het druk op de Haarlemmertrekvaart, op de vaart zelf, met schepen?

G: Nou, nee. Alleen die zandschepen kwamen er. Het heet eigenlijk Haarlemmerweg, maar de Leidenaars noemen het Haarlemmertrekvaart.

I-1: Nu heet het toch de Haarlemmertrekvaart?

G: Haarlemmerweg tot aan de Kwaaklaan of tot aan de Broekweg, want daar begint Oegstgeest en daar heet het Haarlemmertrekvaart. Die naam hebben ze natuurlijk gekregen van die trekschuiten.

I-1: Ja, je hebt de Haarlemmerstraat en de Haarlemmerweg.

G: Ja, want vroeger werden de wegen die vanuit de poorten weggingen, dat werd naar de plaats genoemd waar ze naartoe gingen. Want de poort, bij de Maredijk, was de eerste poort naar de overkant, voor die oude poort; dat is even geleden, want dat heb ik geleerd van Cor Smit.

I-1: Zeven poorten hadden we. En de oorlog, kunt u zich nog herinneren dat die begon, die eerste oorlogsdagen?

G: Nou ja, de eerste oorlogsdagen, daar heb ik geen herinnering aan, toen was ik zes, vijf. Ik weet wel dat we elke keer in angst zaten dat mijn vader opgepakt zou worden als er razzia's waren.

I-1: Verstopte hij zich?

G: Nou, als hij op zijn werk was, verstopte hij zich. Nou, we hadden een schutting hierachter, daar was ook een bakkerij. En daar kroop hij dan tussen, als er razzia's waren in de straat. Een keer werd een jongen achterna gezeten en die ging pal tegen de gevel staan in de Groenordstraat. En daar liepen de Duitsers hem voorbij en toen waren ze hem kwijt. En toen kwamen ze alle huizen controleren of hij erin zat.

I-1: En die jongen had iets verkeerd gedaan?

G: Nee, vanwege die razzia, voor te werken.

I-1: U bent nog wel naar school geweest? Die school ging ook door.

G: Nee, de eerste jaren niet, nee. Af en toe eens naar de Zuidsingelschool, één centenschool is dat geweest, daar moest je vroeger een cent betalen. Ik ben op de Maresingelschool geweest op de hoek van de Marnixstraat, daar was een school. Alleen de vijfde en de zesde klas heb ik volledig doorlopen.

I-1: Maar hoe was dat dan, je moet toch leren lezen en leren schrijven, rekenen?

G: Dat had ik wel een beetje geleerd, maar niet echt ontwikkeld.

I-1: Maar toen u met de lagere school klaar was, was u wel op lagere schoolniveau?

G: Toen ben ik eerst naar de VGLO-school geweest. Dat was een tussenschool tussen de basisschool en de ambachtsschool. Omdat de ambachtsschool begon in maart, april, met de nieuwe klas. Een half jaar later dan de basisschool; die tussentijd moest ik opvullen. Daar heb ik ook het meeste geleerd. En dan ben ik later voor mijn vak de avondschool gaan doen.

I-1: Wat kunt u zich verder nog herinneren van de oorlog, u was tussen zes en elf?

G: Nou, dat ik van school afkwam en dat het luchtalarm afging en dan was ik bij de Pasteurstraat en daar was wel een bunker gemaakt, op dat plein. Dat waren van die ronde

buizen, neergezet met gras erover heen, en toen hadden ze een schuilkelder op de straat, niet ingegraven. En omdat ik daar liep, dan werd er gezegd: "Je moet de bunker in". Maar ik was zo eigenwijs, ik liep hard door naar huis. En dan stonden we hier in de gang en dan zag je de vliegtuigen overkomen en we hebben de bommen zien overkomen die op de Haverzaklaan gevallen zijn, die zag je hier al vliegen. We waren bang dat die op het ziekenhuis viel, want die lag net achter de spoorbaan. Want bij de havens had je een tussenspoor en daar werden die raketten vervoerd, V1's en V2's, en die wilden ze bombarderen. Bij de Kooi, Alexanderstraat, daar werden ze opgeladen om per spoor naar het grootstation, maar daar vergisten ze zich in het torentje en gooiden ze de bommen in de Alexanderstraat.

I-1: En heeft u dat nog meegemaakt? Toen was u thuis?

G: En dan hoorde je later dat daar zoveel, een paar doden waren gevallen. Dan hadden ze luchtgevechten gelijk en toen lieten ze de bommen ook vallen, Amerikanen of Engelsen. En hadden we bij mijn oma gezeten, dan schrokken we ons ook dood, op de Herengracht, daar was een vliegtuig van de Duitsers aangeschoten en die kwam rechtstreeks op dat huis af waar mijn oma woonde. Maar die viel naast het Elizabethziekenhuis op de Hooigracht.

I-1: Ja, dat is het bekende verhaal. Heb je dat gezien ook?

G: Niet zelf gezien. Maar mijn oma vertelde dat en dat ze schrokken dat dat vliegtuig op hun huis afkwam, die ging er net overheen. Want later, toen dat [ziekenhuis] verbouwd werd, hebben ze heel voorzichtig moeten uitgraven, want dat vliegtuig lag er nog in.

I-1: Kunt u zich nog wat herinneren van de honger, honger in de oorlog?

G: Jaa, mijn vader ging er altijd op uit; de buurt was wel jaloers op ons, want wij, mijn moeder, ging brood halen op de bon, natuurlijk, kwam ze met verschillende broden thuis. Dan zeiden ze: "Ja, maar jullie hebben eten genoeg." Maar ze vergaten dan dat we met zijn zevenen waren.

I-1: Of negen eigenlijk.

G: Ja, toen waren mijn opa en oma nog binnen.

I-1: Hebben die hier gewoond nog?

G: Ja, ingewoond na de bombardementen.

I-1: Hier in dit huis?

G: Met zijn negenen, en later is mijn zus hier nog ingewoond. Want die had een paar kamers, want er was woningnood, die had een paar kamers gehuurd en die waren niet op tijd leeg. En dan hebben ze hier een tijdje gewoond.

I-1: Toen waren hier zeven, acht, negen, tien? Nee...

I-2: Ik kom op twaalf, u was met zijn negenen en dan de ouders van uw moeder...

G: Ja, maar die waren toen al weg. Dat was na de oorlog; in '53 trouwde mijn zus en dan lag ik toevallig in het ziekenhuis, ik heb het niet meegemaakt.

I-1: Maar wat kunt u zich nog herinneren van de honger?

G: Nou, zo'n honger hadden we, mijn vader had dan een volkstuin, en daar haalde hij wel, viel ons mee dat er niet gestolen werd, er werd niet gestolen. En dan haalde hij er aardappelen en groente. Alleen was hij altijd bang dat hij onderweg afgepakt werd door de Duitsers. Want dan kwam hij langs het Zwarte Pad naar huis en dan ging hij altijd naar de boer toe in Lisse, daar had hij kennissen en daar kreeg hij dan weer een zakje graan of wat anders, groentes ook, erwten en zo. Met dat graan ging ik dan weer in de rij staan bij een bakkerij en dan kreeg ik weer een brood. En suikerbieten hebben we gegeten en tulpenbollen, ben ik mee grootgebracht.

I-1: Dus het viel uiteindelijk hier wel mee?

G: In dit huis dan.

I-1: En in de straat?

G: Er kwamen dikwijls mensen langs van: heeft u nog een boterham voor me?

I-1: En wat doe je dan?

G: Nou, ik weet niet wat mijn moeder deed. Ik weet wel dat ik naar school was geweest om te eten en dan kwam ik terug en dan ging ik naar de gaarkeuken in de Pasteurstraat-school, ging ik naar de gaarkeuken met een pan en dan kreeg ik voor iedere persoon met de soeplepel soep of hutspot. En dan zat je daar anderhalf uur in de rij soms, voor je aan de beurt was. En hoe leger de tonnen werden, hoe dikker de soep werd.

I-1: En de bevrijding, kunt u zich dat nog herinneren?

G: Nou, er was wel feest hier in de straat en dan was de hele straat versierd. En mijn vader had op de gevel een mooi gedicht gemaakt. Maar toen ging het heel hard regenen, toen had hij het weggehaald omdat het doorliep. En tegelijk kwam de commissie langs wie de mooiste gevel had en hij was te laat, hij heeft niet gewonnen.

I-1: Wanneer bent u nou hier ingetrokken?

G: Ik heb toevallig een papier gevonden, 13 juli 1936.

I-1: Dus u heeft bijna uw hele leven hier gewoond, op een paar jaar na.

G: Ja, mijn moeder mocht niet meer naar het bovenhuis voor haar hart.

I-1: OK, en heeft u nog wat meegemaakt van het verzet?

G: Nee, alleen dat we door de straten, dat iemand door de straat liep en die had een kaal hoofd. Ja, dat ze met de Duitsers had ...

I-1: Ja, ja. En joden, heeft u daar iets van meegemaakt?

G: Ik heb ze wel zien lopen in de stad met die sterren er op, maar wat er nou mee ...

I-1: Zaten er geen joodse kinderen in de klas bijvoorbeeld?

G: Nee.

I-1: Daar heeft u dus helemaal geen herinnering aan?

G: Nee, daar weet ik helemaal niets van.

I-1: Toen ging u naar de ambachtsschool, toen was u elf. Eerst nog naar de basisschool in de oorlog nog, na de oorlog nog.

G: In 1946/47 ben ik naar ..., want in '48 ben ik gaan werken.

I-1: Op de Zilverfabriek, dat vertelde u, en heeft u toen nog een opleiding gedaan?

G: Ja, toen heb ik verschillende diploma's gehaald want ik ben, toen ik 59 was, was ik opgeklommen tot uitvoerder. Toen maakte ik de grootste supermarkten onder mijn leiding en ziekenhuizen hebben we gewerkt. Mijn laatste baas had alleen maar supermarkten, fabrieken en ziekenhuizen. Huizen bouwde die niet meer, maar de eerste jaren heb ik ook als een leerling bij een burgerbaas gewerkt. En later bij een firma die had niet veel nieuwbouw, daar heb ik ontzettend veel ervaring opgedaan met flats installeren. Ik heb een stuk of zes, zeven bazen versleten voor ik bij de grote baas kwam.

I-1: Was dat ook elke keer solliciteren?

G: Ja, want ik vond, na drie, vier jaar vonden de bazen zelf ook, werkgevers tegenwoordig, dat ik verder moest; bij hun kwam ik niet hoger. En dan vonden ze dat ik bij een andere firma moest. En dan deed ik daar weer die ervaring op. Want ik heb ook die Finse noodscholen, die houten scholen, op de Lorentzkade. Ja, die soort scholen, toen was ik bij een firma en die installeerde die weer. Maar met ijzeren pijpen, allemaal ijzeren pijpen; plastic is later gekomen. De eerste pijpen moesten we warm buigen, met een vlammetje warm maken en dan buigen. Want vóór de betonvloer gestort mocht worden, kwam eerst de Lichtfabriek controleren en die zag aan de bochten of ze koud gebogen waren of niet.

Want die waren dan wittig en dat mocht niet, dan werden ze afgekeurd. Want het beton wordt warm als die gestort wordt, wordt een tijd warm en dan klapten die bochten dicht en dan kon je nooit je draad er door trekken.

I-1: En hoe lang heeft u, want 's avonds ging u naar school, neem ik aan, of was dat overdag school?

G: Nee, allemaal 's avonds.

I-1: En hoe lang heeft u 's avonds?

G: Wel een jaar of tien. Ja, want dan zakte je weer als je examens had. V&G diploma's haalden we dan, tot monteur toe. Later kon je ook verder tot installateur, maar zover ben ik niet gekomen. Eerste monteur en toen ben ik er mee uitgescheeën.

I-1: En hoeveel avonden in de week was dat dan?

G: Twee of drie avonden en als je theorie had, zat je te slapen. Omdat je uit de open bouw kwam 's winters en door de kou was je helemaal koud, maar in de school was het bloedheet.

I-1: Het was dus 5,5 dag werken?

G: Zaterdags tot één uur, doordeweeks van achten tot vijven.

I-1: En dan gauw eten en dan weer naar school? Maar er waren ook wel een paar vrije avonden?

G: Ja, een of twee.

I-1: Maar dan had je ook huiswerk, moest je studeren, maar dan was je dus eigenlijk alleen maar aan het werk en het leren?

G: Ja, je wilde toch hogerop.

I-1: En dat is gelukt ook.

G: Ja, ik moest examen doen voor mijn baas, dat was toen de supermarkt in Oegstgeest, die bestaat nu 50 jaar, van Albert Heijn, en dat was dan mijn proefwerk of ik hogerop mocht komen als uitvoerder, moest ik dat als proef en dat is goed gelukt, want je kreeg een aantal uur daarvoor en alles wat je overhoudt, kreeg je zoveel procent als bonus. En ik had een behoorlijke bonus. Want het ging allemaal vlot, ja, volgens de chefs en zo kon ik goed organiseren; we werkten altijd met een man of 20. Ik moest toch zorgen dat die aan de gang bleven.

I-1: En dan was u de baas over 20 man? En er waren elke keer projecten, dus?

G: Ja, supermarkten, boekbinderijen en noem maar op. Een keer een huisje gedaan, maar dat is een mislukking geworden.

I-1: Een huisje is dan vrij simpel natuurlijk?

G: Ja, maar er was ook een groep geweest voor me en die had, was voetballen geweest 's avonds en hadden ze de pijpen niet goed vast gedaan en die waren gaan drijven toen het beton gestort werd; kon er geen draad door. Hebben we de hele vloer open moeten leggen.

I-1: Is in de loop der tijd het werk heel erg veranderd?

G: Ja, ik vind dat je veel meer hokjesgeest hebt gekregen. Ik was vroeger algemeen, ik kon alles of zo. Installaties maken, en ik had altijd rechtstreeks contact met de architect of met de opzichter van het werk. Maar nou moest je eerst naar je eigen projectleider, die moest dan naar de werkvoorbereiding, die moest dan naar een adviesbureau en dan komt het uiteindelijk bij de opzichter. En dan drie weken erna krijg jij eindelijk antwoord wat je dan... Ik was dan wel zo eigenwijs om het toch al te maken, omdat ze achter mij ook stonden te haasten om het klaar te krijgen, maar dan kreeg ik weer op mijn kop dat ik vijf personen gepasseerd had. Maar dat was in het begin vroeger heel gewoon dat je als uitvoerder rechtstreeks alles zelf regelde met de opzichters. Maar toen de adviesbureaus er tussen kwamen, en werkvoorbereiders, dat waren allemaal nieuwe vakken.

I-1: Maar die zijn er toch gekomen omdat het nodig was, mag je aannemen?

G: Nou, volgens mij zaten ze ermee omhoog dat ze teveel geleerden hadden en weinig arbeiders. Want voor elektromonteurs hadden ze een heleboel vacatures. Omdat een heleboel jonge jongens willen geen vuile handen meer krijgen.

I-1: Het is tegenwoordig ook schoon werk toch?

G: Ja, bij ons werden die gleuven ingeslepen, maar nu moeten ze, geloof ik, zelf doen. En dan sta je in het stof natuurlijk. Ik heb nog meegemaakt dat ze het met een beitel deden, voor al die gleuven kwamen speciale lui en die hadden hele scherpe beitels en dan sloegen ze ze met de handen gleuven erin. En later was het met een freesmachine.

I-1: En zo zijn eigenlijk van begin af aan de leidingen aangelegd in het beton met gleuven?

G: In beton was het altijd al voorgestort; voor ze gingen storten had je je pijpen er al in gelegd. En daarvoor, als de plastic dan koud gebogen was, dan werd het beton te heet en dan mocht je de volgende dag niet op de vloer. Dan werden er noodblokken gestort en dan kwam de opzichter na 14 dagen en dan als die blokken dan hard genoeg waren dan mocht je verder weer op de bouw. Nou is het vandaag storten en morgen staat er weer een steiger op.

I-1: En het is altijd van begin af aan zo gegaan, met beton en betonvloeren en daar werden al van tevoren de leidingen in gelegd?

G: Als het betonijzer klaar was, dan kwamen wij en dan legden wij de pijpen erin.

I-1: En dat is al die jaren hetzelfde gebleven?

G: Ja.

I-1: En is de sfeer op het werk heel erg veranderd?

G: Ja, soms was het leuk, maar een andere keer ...

I-1: Maar is dat in de loop van de jaren veranderd?

G: Nou nee, je had soms heel strenge opzichters. Maar goed, als je je werk goed deed dan hadden ze niks. Maar verder was het wel goed, ook met de andere groepen. Maar je had ook wel eens aannemers, dan kwamen ze om elf uur met koffie rond, de opperman, en dan kreeg jij geen koffie, mocht niet van zijn baas, kostte te duur.

I-1: Wie kregen er wel koffie?

G: Metselaars, timmerlui, uitvoerders, opperlui. Maar de verwarmingsmonteurs, elektromonteurs kregen niks.

I-1: O, die waren van een ander bedrijf. Elektromonteurs waren altijd zelfstandige bedrijven, die zaten nooit bij de ...

G: Wij hebben wel eens een aannemer gehad die het Rijnlandziekenhuis gebouwd heeft, die had alles in zich, die had eigen elektrabedrijven. Voor ziekenhuisbedden had hij een fabriek, die leverde alles; d'r kwam geen particulier ...

I-1: Heeft u nog meegemaakt dat er buitenlanders in het werk kwamen?

G: Ja, ik heb ze het meeste meegemaakt als schoonmakers.

I-1: O, niet als elektromonteurs?

G: Sommigen. We hebben wel Marokkanen gehad, die hebben we na een paar weken naar huis gestuurd. We hadden daar afspraken mee gemaakt, we werkten in het ziekenhuis, en dat ziekenhuis was in bedrijf. En er was gezegd: 's ochtends al die gaten boren voor die pijpen te leggen. Want 's middags gingen die patiënten rusten, dan mocht er geen herrie. Want als je boort in een gebouw van tien hoog, kan je boven niet meer praten, zo hard is daar het geluid.

I-1: Dat was in een bestaand gebouw?

G: Bestaand, waar de patiënten lagen. En dan hadden we dat afgesproken, dan zeiden ze: “Ja hoor, dat doen we”. En dan kwam je ’s middags langs en dan zaten ze te kaarten, maar ze hadden die pijpen ook ’s ochtends gelegen wat ze ’s middags moesten doen. En toen dachten ze lekker ’s middags te kaarten en tot drie uur mocht je niks te doen of niet boren tenminste. En hebben we een paar keer gewaarschuwd, maar ze deden het toch altijd en dan hebben we ze weggestuurd. En ik heb ook wel een Marokkaantje gehad hier uit de Merenwijk en die kwam nooit op tijd. Ene keer was het te glad. En dan was zijn ketting van zijn bromfiets af. Ik zei: “Je mag met mij meerijden, want ik moet er toch heen”. Dat wou die ook niet en toen die weggestuurd werd zegt ie, zegt ie tegen het uitzendbureau: “Ik mag nooit naar de dokter, ik ben er altijd”. De werkvoorbereider werd witheet daarop. We hebben ook ESTEC in Noordwijk in onderhoud gehad, 25 jaar.

I-1: Dus dat waren slechte ervaringen met buitenlanders?

G: Ja, alleen in de optische fabriek in Delft, daar heb ik veel gewerkt, daar waren schoonmakers, Turken; nou, daar kon ik heel goed mee werken.

I-1: Maar had u dan te maken met schoonmakers?

G: Nou ja, niet zo, maar als ik in zo’n gebouw werkte, dan waren ze ook bezig wel eens, op kantoor. Je had ze toch af en toe wel eens nodig om schoon te maken of zo. “Ken je dat even aanvegen?” En dan deden ze dat voor je.

I-1: In het werk zelf zijn niet veel buitenlanders geweest, nooit?

G: Nee, ik heb er wel een paar gehad. Die waren af en toe heel langzaam in Den Haag.

I-1: Maar niet veel?

G: Nee, niet veel. Alleen die groep in dat ziekenhuis in Den Haag, dat waren 20 man, allemaal Turken en Marokkanen.

I-1: En hoe ging dat?

G: Nou slecht, die deden ’s ochtends het werk wat ze ’s middags moesten doen.

I-1: En hier in de straat, want hier is een periode geweest dat er ook veel Turken en Marokkanen woonden. Alleen Turken en Marokkanen?

G: Nou, Turken en Marokkanen, daar woonden verderop Marokkanen en daar verder Turken. Maar die huizen werden helemaal uitgeleefd, een hoop herrie en grote gezinnen. Hiernaast hadden we ook een Marokkaan en die ging ineens de achtergevel verbouwen, zonder...

Ik werd wakker, want ik sliep op hier, hier op de zolder en keek ik naar buiten, hadden ze die dakpannen allemaal weggehaald. En toen vroeg ik dat. “Ja, we gaan de gevel optrekken en”, maar aan de overkant kwam de bouwpolitie, toen was de bouwpolitie nog heel erg streng. Een kerel die konden ze wel doodschieten, zo streng was die. En die zag dat ze hier aan het bouwen waren en die kwam er op af. “Heeft u een vergunning?” “Nee, hebben we niet”. En toen moesten ze een vergunning aanvragen. Heb ik eerst een bezwaarschrift ingediend, omdat ze gingen de keuken als balkon gebruiken. Maar als ze daarop liepen, schudden bij ons de lampen. Want de bintlaag lag te ver uit elkaar, dat wist ik van het bouwen ook zo, want normaal als je op een vloer loopt, de binten een halve meter uit elkaar en daar lagen ze op zijn minst een meter uit elkaar. En toen, bezwaarschrift ingediend, moesten we bij de bouwpolitie komen en werden allemaal mooie dingen gezegd en beloofd door die Marokkaan en toen werd er ’s avonds gebeld: was die Marokkaan er, die ouwe dan die daar woonde; hij had een neef gestuurd, die kon Nederlands. En toen begon hij te schelden dat ik hem verraden had en dit en allemaal. En toen kwam mijn vader erbij, daar had hij nog respect voor. En toen bleek dat hij een heel raar verhaal die neef had verteld. En toen moest

die deur dichtgespijkerd worden, mochten niet op het balkon. Toen is die Marokkaan eruit gezet of volgens mij is hij eruit gezet.

I-1: Dat was een koophuis?

G: Ja, ze hadden ook schuld. Ze sliepen er met zijn vijven of zes man in, soms. Maar die mensen die er nu wonen hebben die deur weer opengemaakt. Maar ze hebben het zo gemaakt dat er tegels lagen, dat werd ...

I-1: Verdeeld ja.

G: En sindsdien is er een balkon.

I-1: Maar u heeft er geen last van?

G: Nee.

I-1: En woonden er veel Marokkanen en Turken?

G: Daar woonden een gezin of drie, vier Turken, tot aan de Leeuwenhoekstraat hoor, verder weet ik het niet. En daar woonden een paar Marokkaanse.

I-1: En was daar contact mee?

G: Nee, heel slecht. Want die huizen zouden daar afgebroken worden, maar dat hebben die Marokkanen opgehouden. En nou heeft de gemeente ze weer verkocht. Eerst werden ze afgekeurd; als afgekeurde woning, mocht niet meer bewoonbaar, ze stonden naast hun fundering. Maar die Marokkanen wilden het niet verkopen, er was een hele hoge prijs geboden en er is er nu nog eentje die niet verkocht is. Dat is een lorrenboer, die zette het vol met oude dozen en dingen. Zelf woont hij in Delft. En nou heeft de gemeente ze weer verkocht en nou staan ze nog naast hun fundering, die huizen. De bovenmuren waren van de fundering afgeschoven, omdat het niet geheid is natuurlijk. Het is een huisjesmelker die heeft ze gekocht en die verdient er nu € 2500 per maand aan. En de mensen die daar woonden, zijn er allemaal uitgekocht, de meesten.

I-1: En nu studenten?

G: En toen zijn er jaren krakers in geweest, want we zouden hier dezelfde nieuwbouw krijgen als in de Bakker Korffstraat, die hoop nieuwe huizen die daar staan. Maar dat is nooit doorgegaan. En toen heeft de wethouder ze verkocht aan een huisjesmelker en die heeft ze een beetje opgeknapt en die verdient er nou € 2500 per maand aan.

I-1: Studenten?

G: Starters en studenten. Nee, we zijn wel bang elke keer als er een huis leeg komt, dat een huisjesmelker ... een kamer ...

I-1: Ik woon aan de overkant, het is daar precies hetzelfde.

G: Woont u bij de wasserijhuisjes?

I-1: Nee, ik woon nog in die oude huizen van Jesse, die Jessehuizen.

G: Die grote, erna, daarvoor was er een wasserij.

I-1: Daar wonen nu ook studenten. Is nou de sfeer in de straat ook veranderd in de loop der jaren?

G: Nou, we hebben met de naaste burens hebben we contact en een paar aan de overkant. Maar met de rest hebben we helemaal geen contact.

I-1: Was dat vroeger anders?

G: Ja, dat was vroeger iets anders. Toen hadden we het veel makkelijker. Want net als, als je niet thuis was, kwam de melkboer met een looper binnen en die zette de melk en alles klaar. En dat hoef je nu niet te proberen. Zulk soort dingen. En die Bram dan, dat is de laatste supermarkt geweest. Die heeft het tot zijn zeventigste volgehouden.

I-1: Maar op een gegeven ogenblik zijn alle buitenlanders weer de straat uit gegaan?

G: De meesten wel. Ik weet niet, volgens mij wonen ... Daar hebben we helemaal geen last van, niks.

I-1: Hoe was het dan ..., ik neem aan dat die zoals het vroeger was met die Marokkanen en Turken, dat die ook kinderen hadden, die op straat speelden of hadden de kinderen geen contact?

G: Nee, volgens mij niet. Want ik was naar mijn werk, ik ging 's ochtends om zes uur weg en ik was om zes uur thuis. Vooral als ik met een busje moest rijden met personeel ophalen, dan was je altijd veel later thuis.

I-1: En wat heeft u gemerkt ... Hier vlak achter was de slachterij, die heeft nog tot behoorlijk lang gefunctioneerd.

G: Tot Nieuw Leiden kwam, heb ik dat meegemaakt. Je had vroeger in de Pasteurstraat had je hele mooie huisjes, daar woonden de slagers, daar heb ik nog een foto van. En daartussen een transformatorhuisje.

I-1: Zijn die dan afgebroken?

G: Ja, voor Nieuw Leiden; die wilden een mooi uitzicht.

I-1: O, aan die kant!

G: Ja, aan de Hansenstraat-kant, die huizen zijn nu allemaal verkocht en daar wonen nu ook veel studenten, verkamering. Maar aan de overkant had je een stuk of zes hele eengezinswoningen; daar woonden de slachters van het slachthuis. Daartussen had je een gebouwtje en daar kon je vrijdags, niet elke vrijdag maar dikwijls, tijdelijk goedgekeurd vlees kopen. Er stonden hele rijen en dan kreeg je zo'n bonk. Wij hebben het nooit gedaan. Maar dan werd je geen mooie riblappen gegeven, nee, je kreeg zo'n bonk, dat was tijdelijk goedgekeurd vlees.

I-1: En over welk jaar hebben we het dan?

G: 1960.

I-1: Wanneer is het allemaal dichtgegaan, jaren '80?

G: Ja, zoiets. Het slachthuis is toen weggegaan of uitgescheden omdat toen die ziekte kwam. Er kwam geen vee meer. Toen heeft een grossier erin gezeten, die slachtte wel de schapen voor de Turken.

I-1: Dat is nog wel een tijdje doorgedaan en hoe werden die beesten dan aangevoerd?

G: Vrijdags was er dan veemarkt en die koeien die dan geslacht zouden worden, die werden naar die ene boerderij gebracht op de Haarlemmervaart. En daar werden ze tot maandag vastgehouden.

I-1: Was daar dan ruimte voor?

G: 't Was een hele grote boerderij, die liep tot aan de Hansenstraat. Heel diep was die.

I-1: Waar nu de school is?

G: Nou nee, niet bij Zwetsloot. Bij die andere boerderij, bij de Groenordstraat. Daar werden de koeien naartoe gebracht, op stal gezet. En dan 's maandags hoorde je 's ochtends om zes uur, zeven uur, de koeien hier door de straat heenlopen, naar het slachthuis.

I-1: O, die gingen hier door de straat heen? O, die werden daar ergens...

[Foto wordt er getoond]

G: In deze boerderij werden ze ... En daarachter lag nog een wei, de schapenwei, die is er nou nog. Zo heet die straat, Schapenwei. Daar werden de schapen heengebracht die verkocht werden.

I-1: Welke straat is dit nou [foto]?

G: Dat is de Haarlemmerweg.

I-1: Hier is het water? En hier is de boerderij, waar Kerkhof heeft gezeten. En dat liep helemaal door tot aan de Hansenstraat? Een grote stal zeg maar?

G: Want er zijn nou twee nieuwe huizen gebouwd. Dat zie je aan de Hansenstraat; daar was de achteruitgang.

I-1: [Legt foto's vast op zijn mobieltje, daarna stop vanwege koffie].

I-1: U vertelde net dat het per keer om zo'n 40 á 50 koeien ging, die liepen dan hier door de straat. En er is een keer een stier ontsnapt.

G: Er was een stier ontsnapt, paniek natuurlijk op de singel.

I-1: En dat was op maandag dus?

G: Meestal op maandag, want vrijdags was de markt afgelopen natuurlijk om twee uur en het slachthuis had geen ruimte om ze op te sluiten, zeg maar.

I-1: Maar ik neem aan dat niet alleen 's maandags geslacht werd, toch?

G: Nee, dat waren dan de koeien die vrijdags verkocht waren. Die namen de boeren niet meer mee. En die werden per schuiten aangevoerd, die koeien. Want de Oude Singel lag vol met koeienschuiten, schuiten met koeien. Wat nou met de auto's gebeurt, gebeurde vroeger met boten en die lagen bij de Lakenhal, zo schuin in de Oude Vest, en dan werden de koeien aangevoerd. En donderdagavond kwam er dan een boot uit Texel, met schapen, die lag er dan donderdagavond al. Die kwam helemaal uit Texel. En die werden hier dan verkocht, want de Nieuwe Beestenmarkt, daar stonden de schapen. Op de Lammermarkt stonden de varkens, konijnen en kippen. Daar was een afdak. En dan daarnaast waren allemaal rekken waar koeien en paarden stonden bij de molen. Die koeien werden allemaal door de Lange Scheistraat en de Turfmarkt aangevoerd.

I-1: Maar ik neem aan, 's maandags werden dan de koeien geslacht die vrijdag verkocht waren, maar verder dinsdag, woensdag, donderdag werden toch ook wel koeien geslacht?

G: Ja, maar dat zag je niet, die werden anders aangevoerd. Die waren niet daar opgeslagen.

I-1: Die werden op andere manieren aangevoerd. En werkten er veel mensen op de ...?

G: Dat zou ik zo niet durven zeggen.

I-1: Het was niet zo dat de halve straat daar werkte?

G: Nee, hier uit de straat werkte er niemand. Nee, de meesten woonden in de Pasteurstraat. Dat waren de ..., tenminste als ik dat boekje lees "Van slachthuis tot woonwijk", daar staat in dat de meesten in de Pasteurstraat woonden, de slachters dan. Op de hoek van de Maresingel woonde de directeur.

I-1: In dat grote huis, dat nog steeds ...

G: Met die houtblokken allemaal in zijn tuin. En dat kantoor in de Pasteurstraat, waar nu de studenten wonen, dat was kantoor.

I-1: Heeft u als kind daar niet ...; was dat niet een mooi speelterrein of kwam u daar nooit?

G: Nee, daar kwam je nooit. Ze liepen daar met die grote revolvers.

I-1: Om die beesten dood te schieten?

G: Op dat terrein mocht je nooit komen. Want daar stonden borden "Verboden Toegang voor onbevoegden". En er stond ook een bord: verboden voor katten en honden, want er werden nogal eens honden gebracht die afgemaakt moesten worden. Mensen die hun hond kwijt moesten, brachten hem naar het slachthuis.

I-1: Maar je schoonmoeder, dat kon niet?

G: Nee. Dat is de enige speeltuin achter de Groenordstraat, was die ene speeltuin. Want de Pasteurstraat liep vroeger dood, door een silo. Die hebben ze opgeblazen, maar verkeerd.

Want die viel op de huizen in plaats van dat die in elkaar viel. [De voormalige Persluchtcentrale aan de Leeuwenhoekstraat werd opgeblazen 24 oktober 1980]

I-1: Wanneer was dat? Jaren '70 of zo?

G: Ja, zoiets?

I-1: Want er was hier ook nog een heel terrein van de gasfabriek.

G: Die grote silo's [gashouders], dan zag je, er stonden twee van die silo's. Die zag je zo de hoogte in komen, dan hadden ze weer gas gemaakt aan de overkant. Zo gauw die, nou, die gingen heel hoog de lucht in.

I-1: O, die zag je omhoog gaan?

G: Ja, dat zag je. Dat kwam door de druk van het gas dat erin zat en die douwde hem zo in de hoogte.

I-1: Waar was dat dan van gemaakt?

G: Metaal.

I-1: Maar metaal kan toch niet zomaar ... ?

G: Die dingen gingen zo ...

I-2: Ja, het zijn eigenlijk twee delen, dat kan ik me van vroeger wel herinneren. Dan zat hij helemaal vol en dan was hij hoog. En langzaam liep hij leeg omdat iedereen dan gas gebruikte. Het is een soort cilinder in twee delen.

G: Dat waren van die hele grote ronde, die werden zo naar boven ...

I-1: Had je daar last van, van de gasfabrieken?

G: Ja, als we naar school liepen en die schuiten met kolen werden gelost en er was een beetje wind, kreeg je wel eens een kooltje in je oog.

I-1: Maar verder heb je geen ..., ze maakten geen herrie, er was geen luchtvervuiling, roet of rook?

G: Nee. Alleen toen ze de singel gingen uitbaggeren waren er problemen. Want dat is van het gas, aardgas. Daar hadden ze ook eerst een silo staan, maar die ging niet, die bewoog niet.

I-1: Het is in de jaren '70 zo allemaal stopgezet, toch?

G: Ja, ja. En toen kwam het aardgas, eerst zo ... Allemaal dat terrein, dat terrein van ... [foto's worden getoond].

I-1: Maar daar is ook een boek van, "Van Slachthuis tot Nieuw Leiden".

G: Ik heb bijna alle boeken. Dat is een fundering van zo'n gastank, die stond dan ...

I-1: Dan hebben we het over 2008, dat is tien jaar geleden.

G: Toen is Nieuw Leiden begonnen te bouwen. De SLF die wilde niet betalen van de sanering.

I-1: En er was ook geen angst dat de boel zou ontploffen? U heeft er nooit echt last van gehad? Was het speelterrein voor de kinderen ook, of kwam je er ook niet?

G: Toen zeiden ze... Maar er is toen brand gekomen in het buurthuis, en toen was het afgelopen. Toen ze de singel gingen baggeren kwamen ze in de problemen. Want de Kaag werd vervuild. Er is een dam en daaronder wordt er zoveel miljoen liter water de singel in gepompt, koelwater. En dat gingen ze baggeren, dat stuk naar de Heen-en-weerbrug, en kwam al dat vuil, giftige stoffen naar boven en daar hadden ze in De Kaag last van. En toen hebben ze voor de dam een stalen wand geslagen en bij de Heen-en-weerbrug ook. Hebben ze twee pijpen over de singel gelegd onder de brug door, want eerst voor de brug pompten ze het erin maar dan waren ze bang dat die steunen omver geblazen zouden worden, zo'n kracht had dat water. Er stonden twee pompen aan de Slachthuislaan en die pompten dat water. Het liep dan eerst in dat soort water dat langs de Slachthuislaan. En daar pompten ze het uit en dan werd het overgezet naar de Rijsburgersingel.

I-1: Dat is allemaal nog niet zo heel lang geleden, toch?

G: Nee, een paar jaar geleden. En toen hebben ze er zware klei opgegooid, omdat de vervuiling zit wel op twintig meter. Maar daar hadden ze maar geen rekening mee gehouden dat er een onderstroming in de singel is vanwege dat koelwater. Want ze willen die dam weghebben.

I-1: Het gaat allemaal weg op den duur.

G: Als het goed is.

I-1: Dan kunnen we ook weer schaatsen in de stad. Nog even: wanneer bent u getrouwd?

G: Nooit.

I-1: U bent nooit getrouwd geweest? U heeft ook geen kinderen? U bent altijd alleenstaande geweest?

G: Zo heet dat, ja.

I-1: Nooit aan de orde geweest ook?

G: Nee.

I-1: Heeft u buiten uw werk nog dingen gedaan, sport gedaan, verenigingen?

G: Sport niet, maar wel Volkshuis. Dat was timmerclub en andere soorten. En toen ik eenmaal in de VUT was, oude handschriften-cursussen gaan volgen en stamboom uitzoeken.

I-1: O, dat soort dingen. Maar in de tijd dat u werkte heeft u ... ?

G: Nee, had ik geen tijd voor en geen zin in.

I-1: Heeft u alleen maar gewerkt? Maar heeft u ook altijd zelf het huishouden gedaan?

G: Nee, ik heb bij mijn ouders ingewoond.

I-1: O, die woonden hier ook? En wanneer zijn die overleden?

G: '94 en '96. Mijn moeder heeft 3,5 jaar verlamd op bed gelegen. Die hebben we zelf verzorgd.

I-1: En toen die overleden waren, woonde u hier alleen?

G: Met mijn zuster.

I-1: O, uw zuster heeft hier nog gewoond?

G: Die woont hier nog. Want dat is de jongste.

I-1: Die is ook nooit getrouwd?

G: Die was altijd verpleegster en verzorgster. Nee, want er wordt wel eens gezegd dat ... maar ik had dat hele grote huis en zij woonde toen ook al. Zei ik: neem jij de bovenverdieping. Een grote kamer en gezamenlijk beneden eten. Dan zit zij goedkoop. Mijn huis is afbetaald.

I-1: Dit huis hè?

G: Alleen volgend jaar krijg ik boete, omdat ik mijn hypotheek afbetaald heb.

I-1: Zo heet dat.

G: Ik heb die boetes al gehad, maar toen is dat afgeschaft en nu komt het weer terug.

I-1: Nou komt het weer terug. Uw andere broers en zussen zijn wel getrouwd?

G: Een woont in Monnickendam, een in Hoorn, die is nou kort, een jaar of tien, weduwe. Mijn oudste zuster is twee jaar geleden weduwe geworden. Haar man was 90. Ik heb nog een zwager en een schoonzus. Drie zwagers zijn ook gestorven.

I-1: Ja, op die leeftijd komt het eraan, ja.

G: En veertien dagen geleden hebben we een neef begraven van 30. Die had een bepaalde ziekte, abces in zijn nek. En dat ging heel goed, geopereerd, en dat ging heel goed, en toen kwam hij weer bij de MRI en toen bleek er ook een klein abces in zijn hoofd te zitten en die schijnt gegroeid te zijn. Want ineens donderdag 's avonds zat hij nog te eten en daarna 's nachts is hij in coma geraakt en toen is hij zo weggegaan. Een lamme arm had hij, en een lam been. Veertien dagen geleden.

I-1: Dat is een zoon van uw zus?

G: Dat is een kleinzoon van mijn oudste zus.

I-1: Ja, u heeft natuurlijk ook kleinkinderen.

G: Want zijn moeder die is begin van het jaar in de VUT gegaan.

I-1: Want u heeft natuurlijk wel een hele hoop neven en nichten en die hebben ook al weer kinderen?

G: Mijn broer heeft drie zoons en de ander heeft een dochter en een zoon. En mijn oudste zus heeft ook een dochter en een zoon. En de ander heeft er ook drie, twee dochters ook.

I-1: En bent u nog een actieve oom geweest?

G: Nee. Ze hadden het altijd over ome Arie met Nieuwjaar.

I-1: Vakbonden, heeft u daarmee te maken gehad? Altijd lid geweest van een vakbond?

G: Een tijdje lid geweest en toen hebben ze twee zaken verknald.

I-1: Persoonlijke zaken?

G: Ja, en de eerste had ik een hersenschudding, was ik naar beneden gevallen in het ziekenhuis, kwam ik in het ziekenhuisbed weer bij.

I-1: Wanneer was dat?

G: '54. Na mijn diensttijd was dat, nee, voor mijn diensttijd nog, want in '54 ben ik in dienst gegaan, tot '56.

In '53 was ik naar beneden gevallen van de steiger en toen volgens mij, kreeg ik ineens geen ziekengeld meer. En toen met de bond gebeld. Ja, die zijn er achteraan gegaan. Nou, de ziekwet had me een kaart gestuurd dat ik aan de gang moest en die heb ik nooit ontvangen, nou nog niet. En hun bleven volhouden dat het wel was en toen heb ik de bond erachter gezet. Nou, die zegt ie: u bent bij de verkeerde ...

I-1: Welke bond dan?

G: CNV. En toen liep het af dat ze antwoord moesten geven en vrijdags kreeg ik bericht van de bond: "U bent bij de verkeerde afdeling geweest." Daar hadden ze zes weken over gedaan om dat berichtje te sturen.

En in '69 heb ik een vrij ernstig ongeluk gehad, heb ik klem gezeten onder een brug. Toen was mijn heup op drie plaatsen gescheurd.

I-1: Tijdens het werk?

G: Ik had die brug geïnstalleerd, een ophaalbrug.

I-1: En daar heb je ook elektriciteit?

G: Ja, want die motor moet draaien. Maar aan de kopse kant zaten een paar eindschakelaars, noemen we die, en die werkten niet helemaal goed. Maar als die brug open was, kon ik er makkelijk bij. Anders moest je de scheepvaart en de dingetjes weer ...

En toen ging die toch open voor een boot. Ik zeg tegen die brugwachter: "Hou je hem even open tot ik weer bij je staat, want dan heb ik het gerepareerd". "Ja", zegt hij. Ik heb wel drie keer gezegd dat ik het ging repareren. En ineens voelde ik iets op mijn rug. Had hij toch die brug gedicht, dichtgedaan. En toen was mijn heup gebroken, op drie plaatsen gescheurd. En volgens de Arbeidsinspectie had ik goed gehandeld, maar officieel, als ik officieel het werk had gevolgd, had ik met een roeiboot naar de overkant moeten varen, de werkschakelaar uit moeten zetten van die motor. En dan weer terug moeten varen en dan repareren en dan weer heen en weer varen. Maar omdat het maar een paar minuten werk was, wou ik het niet zo lang ophouden.

I-1: En dat heeft de vakbond ook verknald?

G: Ja, toen lag ik 3 of 4 maanden in het gips, want van hier tot aan mijn tenen in het gips gelegen. Toen kwam er allereerst zo'n bondsmannetje van ons, vanuit Leiden, die zegt: "Je

kan beter je auto verkopen". Ik had pas een nieuwe auto gekocht. "Want die krijg je toch niet vergoed, die kosten". "En je kan toch nooit meer auto rijden". Ik zeg: "Maakt u dat uit of het ziekenhuis?" Hij zegt: "Ik heb een dokter gesproken en die zegt dat hij nooit meer auto kan rijden". Nou, toevallig moest ik twee dagen daarna naar het ziekenhuis voor controle, toen zegt die dokter: "Je bent helemaal van streek, dat ben ik niet van je gewend". Want ik moest om de 14 dagen voor controle met mijn gipsbroek, ook allemaal onzin. Toen vertelde ik dat en hij zegt: "O, dat komt wel goed." Hij is nooit meer geweest, die man. Later kwam die nog dat ik 6 maanden contributieschuld had. En toen belde ik de bond op, want ik wou er een rechtszaak van maken.

I-1: Want waar ging het dan om?

G: Nou ja, op de een of andere manier kreeg ik de schuld ervan. Toen wilde ik de bond erachter zetten voor eventuele schadevergoeding.

I-1: O, schadevergoeding. Want u heeft natuurlijk ziektekosten en loon moest doorbetaald worden.

G: En smartengeld. Ik ben zes maanden thuis geweest. En toen kreeg ik een bericht thuis: we beginnen geen zaak tegen het Rijk, want we winnen het toch nooit. Klaar, afgelopen. Nou, dan heb ik de bond ook niet meer nodig.

I-1: Nee, nee. En toen bent u uit de bond gegaan?

G: Ja.

I-1: Maar nooit actief geweest?

G: Nee.

I-1: Wel arbeidsconflicten meegemaakt? Stakingen?

G: Een keer waren we uitgeleend aan Schiphol, installateur. En toen bleek dat zij aan het staken waren. Toen hebben we maar meegedaan.

I-1: Je moest wel meedoen?

G: Want die firma die werkte niet.

I-1: Ja precies, je kon ook niet anders dus.

G: En we waren pas nieuw gekomen, we wisten ook niet wat er gedaan moest worden.

I-1: Maar dat is de enige keer geweest?

G: Ja, een dag.

I-1: En diensttijd hoe was dat?

G: Slecht. Drie eh, zoveel weken in Ossendrecht gezeten voor opleiding, had je niks op je uniform, pet had je alleen een embleem, maar er mocht geen doekje achter. En geen naam op je mouw. En toen ben ik naar Den Haag gegaan. Ik was erg ongelukkig, want in dienst gingen we voetballen, brak ik mijn been, bleef ik in een molshoop steken. Die hebben ze verkeerd gezet; daarom heb ik nou zo'n krom been.

I-1: Want de heup is wel goed gekomen?

G: De heup is heel goed gekomen. Maar nou krijg ik een beetje last van die heup, omdat ... Toen ik na zes, vier maanden uit het gips ging, heeft mijn rechterbeen de volle belasting gekregen, want ik moest weer leren lopen.

I-1: Indonesië was natuurlijk niet meer aan de orde toen?

G: Nee, Nieuw-Guinea was toen. Maar daar ben ik gelukkig niet geweest. Ik ging op 30 september naar dienst in '54, vroeg ik meteen verlof om 3 oktober te vieren, maar dat kregen we niet. En toen gingen we naar Den Haag, en ben ik naar Doorn geweest voor dat gebroken been, voor dat herstellingsoord. Dat heb ik zo lang mogelijk gerekt; daar had ik het best naar mijn zin. In Den Haag waar ik heb gelegen, daar had ik niks te doen. Ik zat in het

magazijn; ik moest de spullen schoonhouden. Nou, er was bijna nooit een oefening en ik hoefde ook niet schoon te houden. Verveelde je je eigen. En 30 maart '56 zwaaide ik af.

I-1: En toen mocht je weer naar je oude baas terug?

G: Nee, mijn baas waarbij ik werkte voor ik in dienst ging, had een fout gemaakt, die had mijn ontslag ingediend, die uitvoerder, in plaats van dat hij had gezegd: hij gaat de dienst in, want dan kon je terugkomen. Maar gelukkig maar, want die firma was gauw failliet. Nee, toen ben ik bij mijn eerste baas terechtgekomen.

I-1: Want er was altijd werk toch?

G: Meestal wel. Ik ben een dag werkeloos geweest. 45 Jaar gewerkt. Met 59 jaar was ik verplicht om eruit te gaan, want moesten jongeren de kans krijgen. Ik vond het best, want ze waren aan de vierde fusie bezig en dan moest je je elke keer weer bewijzen hoe goed je was. Ik ben afgezwaaid als soldaat 1.

I-1: Ik denk dat we er zijn. Zijn er nog dingen in uw leven waarvan u zegt: nou, dat is interessant, wat u meegemaakt heeft, vooral vroeger in Leiden?

G: Nee. Alleen 3 oktober-feesten, moest je betalen als je het terrein op kwam.

I-1: Ja, dat was nog op het Schuttersveld. [Einde eerste deel]

[Tweede deel:]

I-1: Wist u van alle winkels hier in de straat die er toen nog waren vroeger, wat voor geloof, bij wat voor kerk ze hoorden?

G: Ja, er waren katholieken, en gereformeerden.

I-1: Was bekend van elke winkel wat voor geloof ze hadden?

G: Meestal wel. Want vroeger mochten wij niet bij een katholiek komen. En de katholieken mochten niet bij een gereformeerde komen.

I-1: Want er was katholiek, gereformeerd en Nederlands Hervormd? En u was?

G: Hervormd.

I-1: Hervormde heidenen. Maar u kocht wel bij hervormde winkeliers?

G: Nou, wij gingen naar de winkels waar we het dichtst bij woonden. En er kwamen natuurlijk ook de bakkers langs de deur.

I-1: En die waren ook altijd van een bepaald geloof?

G: Nou ja.

I-1: Niet allemaal, maar sommigen deden daar wel aan?

G: Want er kwamen af en toe vier of vijf melkboeren door de straat heen. En bakkers.

I-1: En dan wist je ook of die katholiek of ...

G: Nee, dat niet. Want die bakker, die we hadden, die had mijn moeder leren kennen. Want die had als elfjarige al dienstjes bij de rijken. Toen was ze al dienstbode, mijn moeder. En zodoende heeft ze een heleboel mensen ontmoet en toen ze trouwde heeft ze die aangehouden, uit solidariteit.

I-1: En toen ze getrouwd was heeft ze geen dienstjes meer gedaan?

G: Nee. Mocht niet meer, vroeger, een vrouw die trouwde mocht niet meer werken.

I-1: Als je geld had; als je arm was ...

G: Ja, maar officieel: rijken mochten niet meer werken dan. Ik ken er ook een: toen ze trouwde, mocht ze niet meer werken.

I-1: Nee, dat was vroeger zo.

Einde.